

Теорія і методика професійної освіти

УДК 355.23:355.4:378

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19160724>

Сучасні інноваційні підходи до вивчення тактичної підготовки за стандартами НАТО у ВВНЗ

Євгеній Олександрович Черновол

Викладач, кафедра оперативно-тактичної підготовки навчально-наукового
тренінгового центру оперативно-бойової підготовки Національної академії

Служби безпеки України

<https://orcid.org/0000-0003-2324-6161>

Прийнято: 04.03.2026 | Опубліковано: 22.03.2026

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз інноваційних педагогічних підходів до вивчення тактичної підготовки у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) України відповідно до стандартів НАТО. Обґрунтовано актуальність дослідження, зумовлену курсом на євроатлантичну інтеграцію та потребою переосмислення підходів до підготовки офіцерських кадрів із урахуванням бойового досвіду 2022–2025 років. Розкрито сутнісну різницю між пострадянською директивною моделлю навчання, орієнтованою на відтворення типових рішень за шаблонами, та натовською парадигмою, що ґрунтується на принципах mission command і передбачає розвиток самостійного мислення, ініціативності та адаптивності курсантів. Визначено педагогічний потенціал процедури TLP (Troop Leading Procedures) як когнітивного фреймворку прийняття рішень, що має засвоюватися поетапно: від рівня знань через уміння до автоматизованої навички. Систематизовано сучасні інтерактивні технології навчання: тактичні ігри прийняття рішень (TDG), вправи на макетах

місцевості (STX), варгейми (Kriegsspiel/Wargaming), конструктивні та віртуальні симуляції, польові заняття з елементами force-on-force, а також структуровану рефлексію (AAR). Проаналізовано досвід упровадження натовських підходів в українських ВВНЗ у контексті програм DEEP та JMTG-U, виявлено основні здобутки у інституційній розбудові та системні проблеми трансформації: мовний бар'єр, інерцію викладацького складу, недостатнє технічне забезпечення та розрив між академічною й практичною складовими підготовки. Запропоновано перспективну модульну модель навчання тактичній підготовці, засновану на компетентнісному, сценарному та рефлексивному підходах, що передбачає поетапне ускладнення вправ, перехід ролі викладача до фасилітатора та впровадження performance-based assessment. Обґрунтовано необхідність системної підтримки реформ – від реформування програм до створення навчально-методичного центру – для формування офіцерів, здатних діяти ініціативно, адаптивно та професійно відповідно до стандартів Альянсу.

Ключові слова: тактична підготовка, стандарти НАТО, mission command, TLP, інноваційні педагогічні технології, ВВНЗ, компетентнісний підхід, варгейм, AAR, військова освіта.

Modern Innovative Approaches to the Study of Tactical Training According to NATO Standards in Higher Military Educational Institutions

Yevhenii Oleksandrovych Chernovol

Lecturer, Department of Operational and Tactical Training of the Educational and Scientific Training Center for Operational and Combat Training, National Academy of the Security Service of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2324-6161>

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of innovative pedagogical approaches to teaching tactical training in Ukraine's higher military educational institutions (HMEIs) in accordance with NATO standards. The relevance of the study is substantiated by Ukraine's Euro-Atlantic integration course and the need to reconsider approaches to officer training in light of the combat experience gained during 2022–2025. The essential difference between the post-Soviet directive training model, focused on reproducing standard solutions from templates, and the NATO paradigm based on mission command principles that promotes independent thinking, initiative, and adaptability among cadets is revealed. The pedagogical potential of Troop Leading Procedures (TLP) as a cognitive decision-making framework to be mastered progressively – from knowledge through skills to automatized competence – is examined. Modern interactive training technologies are systematized, including Tactical Decision Games (TDG), Sand Table Exercises (STX), wargaming (Kriegsspiel), constructive and virtual simulations, field training exercises with force-on-force elements, and structured reflection through After-Action Reviews (AAR). The experience of implementing NATO approaches in Ukrainian HMEIs within the context of DEEP and JMTG-U programs is analyzed, identifying key institutional achievements and systemic transformation challenges: the language barrier, instructor corps inertia, insufficient technical resources, and the gap between academic and practical training components. A prospective modular training model is proposed, grounded in competency-based, scenario-driven, and reflective approaches that envisage phased exercise complexity, transitioning the instructor's role to that of a facilitator, and implementing performance-based assessment. The necessity of systemic reform support – from curriculum redesign to establishing a dedicated training center – for developing officers capable of acting with initiative, adaptability, and professionalism in accordance with Alliance standards is substantiated.

Keywords: *tactical training, NATO standards, mission command, TLP, innovative pedagogical technologies, HMEIs, competency-based approach, wargaming, AAR, military education*

Постановка проблеми. Реформування військової освіти в Україні, зумовлене курсом на євроатлантичну інтеграцію та набутим бойовим досвідом 2022–2025 років, актуалізувало потребу перегляду підходів до тактичної підготовки у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Тактична підготовка як навчальна дисципліна спрямована на формування у курсантів умінь приймати рішення та діяти в бойових умовах на рівні підрозділу. Стандарти НАТО, закріплені у доктринальних документах (ADP, АТР, STANAG), пропонують принципово інший педагогічний підхід порівняно з пострадянською традицією, центральним елементом якого є розвиток критичного мислення, ініціативності та самостійності майбутніх офіцерів. Процедура TLP (Troop Leading Procedures) визначає стандартизований цикл тактичного планування на рівні взводу чи роти й охоплює етапи від отримання наказу до контролю виконання. Водночас перехід від директивної моделі навчання до компетентнісної потребує впровадження якісно нових педагогічних методів, форм і технологій, що суттєво відрізняються від традиційної викладацької моделі. Усе це робить науково обґрунтований аналіз інноваційних підходів до тактичної підготовки за стандартами НАТО необхідною передумовою модернізації системи військової освіти і підвищення боєздатності Збройних Сил України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційні підходи до тактичної підготовки привертають дедалі більшу увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників. J. Ginthör, A. Mijatovic, J. Enzelsberger та інші дослідили потенціал гейміфікації тактичної підготовки для розвитку комбінованого мислення та навичок прийняття рішень курсантами, обґрунтувавши

ефективність сценарного навчання за принципами mission command [2]. Е. McClelland проаналізував роль варгеймів у загостренні тактичної майстерності й показав, що навчальне моделювання формує критичне мислення та готує тактичних лідерів до реальних викликів [3]. А. Т. Biggs та Е. D. Anderson дослідили тактичні ігри прийняття рішень (TDG) як інструмент когнітивного оцінювання та професійного розвитку офіцерів [4]. А. Henshall описав технологію віртуального макета місцевості (sand table) для інтелектуального тьюторингу у процесі артилерійської підготовки, продемонструвавши, як візуальне моделювання перетворює теоретичні знання на практичні навички [5]. R. B. Newell розкрив методику After-Action Review (AAR) як дієвий механізм рефлексивного навчання, завдяки якому учасники аналізують власний досвід і вчаться на помилках та успіхах однаково [6]. R. Miller та S. Pearson запропонували фреймворк метакогнітивної рефлексії для фасилітації рефлексивної практики у військовому навчанні, наголосивши на необхідності свідомого аналізу власних когнітивних процесів [7]. K. Van den Bosch та J. Riemersma теоретично обґрунтували сценарне навчання у тактичному командуванні, визначивши ключові умови ефективності імітаційних вправ [8]. Е. Phelut та J. Langlois-Berthelot дослідили зв'язок когнітивних наук із підготовкою тактичного мислення, розглядаючи нейрокогнітивні механізми швидкого прийняття рішень під тиском [9]. С. Rañiru та інші проаналізували застосування сучасних симуляторів у підготовці майбутніх офіцерів ВМС, підтвердивши їхню ефективність для формування практичних навичок в умовах, наближених до реальних [10]. К. Kuehn розробив стратегії оцінювання результатів навчання за допомогою освітніх варгеймів, запропонувавши критерії валідності та надійності такого оцінювання [11].

Попри значний доробок зазначених дослідників, недостатньо висвітленою залишається проблема комплексної інтеграції інноваційних педагогічних технологій у систему тактичної підготовки ВВНЗ України з урахуванням

специфіки переходу від пострадянської до натовської освітньої парадигми. Потребує окремого обґрунтування і цілісна навчальна модель, що поєднує компетентнісний, сценарний і рефлексивний підходи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – комплексно проаналізувати інноваційні педагогічні підходи до вивчення тактичної підготовки за стандартами НАТО у ВВНЗ та обґрунтувати перспективну модель навчання, засновану на компетентнісному, сценарному та рефлексивному підходах. Для досягнення мети передбачено: розкрити сутнісну різницю між пострадянською та натовською парадигмами тактичної підготовки; визначити педагогічний потенціал процедури TLP як когнітивного фреймворку; систематизувати інноваційні технології навчання; проаналізувати досвід їхнього впровадження в українських ВВНЗ та запропонувати перспективну модульну модель навчання.

Виклад основного матеріалу. Понятійний апарат тактичної підготовки за стандартами НАТО охоплює кілька ключових категорій. Тактична підготовка у ВВНЗ – навчальна дисципліна, що формує вміння приймати рішення та діяти в бойових умовах на рівні підрозділу. Стандарти НАТО у цьому контексті охоплюють відкриті доктринальні документи (ADP, ATP, STANAG), що визначають підходи до планування й навчання. Процедура TLP (Troop Leading Procedures) є ключовою для тактичного рівня: вона задає стандартизований цикл планування на рівні взводу чи роти, від прийому завдання до контролю виконання. Поруч із TLP функціонує MDMP (Military Decision-Making Process) – аналітичніший процес планування на рівні батальйону і вище, а також IPB (Intelligence Preparation of the Battlefield) – процес оцінки обстановки. Тактична підготовка фокусується на загальних принципах тактики, тоді як тактико-спеціальна підготовка зосереджена на вузькоспеціалізованих навичках (розвідка, артилерійська підтримка тощо), а оперативне мистецтво охоплює планування на рівні загальновійськового угруповання. Філософія командування також

розмежовує підходи: mission command (Auftragstaktik) передбачає делегування повноважень та заохочення ініціативи підлеглих у межах намірів командира [1], тоді як директивний стиль орієнтується на жорстку підпорядкованість і керівництво згори.

Зіставлення пострадянської та натовської освітніх парадигм виявляє глибинні розходження у підходах до навчання. У пострадянській системі тактична підготовка мала переважно директивний характер: курсанти засвоювали типові рішення за шаблонами, а головним завданням було відтворення нормативів. Командування було вертикальним, роль інструктора зводилася до передавання готових рішень і контролю їх виконання. Натовський підхід, побудований на принципах mission command, натомість акцентує розвиток самостійного мислення, ініціативи та адаптивності курсантів [2]. Курсанти навчаються формулювати намір, планувати дії з урахуванням невизначеності та брати на себе відповідальність. Навчальний процес трансформується відповідно: викладач стає фасилітатором, що модерує пошук рішень; завдання набувають форми сценаріїв з відкритим кінцем; критерії оцінювання зміщуються від контролю знань до оцінки дій (performance-based assessment). Педагогічну обґрунтованість переходу підтверджує аудит НАТО 2025 року: впровадження процедур TLP/MDMP та принципів mission command в українських навчальних програмах поліпшило якість планування і прийняття рішень [13].

Процедура TLP надає описаній зміні парадигми конкретний операційний зміст. Стандартизована послідовність дій командира підрозділу охоплює вісім етапів: прийом завдання, видача попереднього розпорядження, розробка попереднього плану, початок руху підрозділу, проведення розвідки, остаточна розробка плану, видача бойового наказу, контроль виконання. У натовських доктринах (ADP 5-0, ATP 3-90) TLP подано як алгоритм планування, проте у педагогічному вимірі доцільніше трактувати його як когнітивний фреймворк

прийняття рішень, а не збірку правил для зубріння. Курсантів потрібно навчати розуміти логіку кроків і застосовувати їх у різних ситуаціях, поступово формуючи навичку, що автоматизується в умовах часового тиску. Викладачі застосовують модель поетапного ускладнення: спершу курсанти засвоюють процедуру на рівні знань, потім виконують тренувальні вправи з TLP на невеликих прикладах (рівень умінь), і лише згодом відпрацьовують прийняття рішень у наближених до бойових умовах (рівень навички) [2]. Контекст ускладнюється поступово – від класних занять до імітаційно-польових вправ, – що готує курсантів до швидкої орієнтації в обстановці. MDMP при цьому залишається логічним продовженням TLP на рівні більших штабів. Головні помилки у викладанні TLP пов'язані з формалізмом: зведення навчання до зубріння аббревіатур і дій за шаблоном, відрив процедури від контексту реалістичних вправ та ненадання курсантам варіативних сценаріїв.

Когнітивний фреймворк TLP реалізується через низку інноваційних педагогічних технологій. Тактичні ігри прийняття рішень (Tactical Decision Games, TDG / Tactical Decision Exercises, TDE) являють собою стислі сценарні вправи, де група отримує бойову ситуацію й має за обмежений час розробити план дій. Рішення піддаються колективному аналізу: інструктори й учасники обговорюють варіанти, підкреслюючи сильні та слабкі моменти планів, що поглиблює розуміння процесу прийняття рішень [4]. Вправи на макеті місцевості (Sand Table Exercises, STX) передбачають використання пісочниці або мініатюрних моделей для планування маневрів. Візуальний формат допомагає учасникам краще осягнути рельєф і розташування сил, сприяє колективному обміну ідеями та, за даними досліджень, становить інтенсивне тренування, що синтезує теоретичну підготовку у практичну демонстрацію навичок [5]. Варгейми (Kriegsspiel / Wargaming) – історично перший вид серйозного навчального моделювання – у сучасних варіантах охоплюють настільні та комп'ютерні ігри, багатокористувацькі тренажери. Дослідження підтверджують,

що варгейми розвивають критичне мислення й інноваційність та найефективніше готують тактичних лідерів до майбутніх викликів, надаючи динамічне середовище для розв'язання задач на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях [3].

Симуляційні технології доповнюють зазначені інтерактивні методи. Конструктивні симуляції (комп'ютерні моделі бою, зокрема JCATS, Virtual Battlespace) дозволяють змодельовати масштабні дії без залучення реальних підрозділів. VR-тренажери забезпечують індивідуальну підготовку за мікросценаріями. Польові заняття (Field Training Exercises, FTX) з елементами протистояння (force-on-force) тренують навички виживання і бою в умовах, наближених до реальних [10]. After-Action Review (AAR) – структурована рефлексивна сесія після кожного заняття – замикає навчальний цикл. Розроблена армією США у 1970-х, методика спонукає учасників аналізувати власні рішення і помилки, вчитися на невдачах та успіхах однаково [6]. Формат AAR передбачає чесний зворотний зв'язок і спільний розбір подій, що розвиває рефлексивне мислення та формує командну культуру постійного вдосконалення [7]. Метод Combat Estimate (за британськими стандартами) тренує курсантів послідовно формувати бойовий наказ від початкового аналізу до перевірки. Програми Officer Professional Development (OPD) включають дискусійні клуби, розбір історичних кейсів та peer-to-peer навчання, створюючи середовище безперервного професійного зростання. Нейрокогнітивні дослідження підтверджують ефективність зазначених підходів, розкриваючи механізми прийняття рішень під тиском та обґрунтовуючи переваги тренувального середовища, наближеного до бойового [9].

Практична реалізація описаних методів в українських ВВНЗ засвідчує помітні здобутки, але й виявляє значні труднощі. Починаючи з 1990-х Україна поступово долучалася до програм НАТО через Partnership for Peace, а згодом через програму DEEP (Defence Education Enhancement Programme), у межах якої

надано консультаційну підтримку модернізації ВВНЗ: спільно з PfP-консорціумом НАТО розроблено референтні курси та посібники, спрямовані на оновлення навчальних програм за стандартами Альянсу [12]. Програма JMTG-U (Joint Multinational Training Group–Ukraine), що з 2022 року функціонує у Графенвері (Німеччина), забезпечує безперервний тренінг ЗСУ під керівництвом США [14]. В українських ВВНЗ (Львівській академії сухопутних військ, Військовому інституті КНУ імені Шевченка, Національному університеті оборони, Академії НГУ) поступово інтегруються натовські процедури планування і командування. За висновками аудиту НАТО 2025 року, українська система освіти впровадила багаторівневу структуру підготовки, включно з плануванням за TLP/MDMP і принципами mission command, а також підвищила вимоги до знання англійської за стандартом STANAG 6001 [13].

Водночас процес трансформації стикається з низкою системних проблем. Мовний бар'єр залишається суттєвим: більшість натовських документів і курсових матеріалів є англomовними, і не всі курсанти та викладачі володіють англійською достатньою мірою. Інерція викладацького складу виявляється у формальному переході – зміні назв дисциплін без суттєвого оновлення навчального наповнення. Бракує сучасних технічних засобів (симуляторів, макетів) для реалізації натовських методик. Юридично Україна інтегрувала військові професії в Національну рамку кваліфікацій [13], однак процес акредитації та формалізації нових компетенцій ще не завершений. Бойовий досвід 2022–2025 років прискорив розуміння цінності натовських методик, підтвердив значення гнучкого планування, але й виявив необхідність адаптації підходів до специфіки сучасної війни в Україні. Розрив між інструкторами-практиками з бойовим досвідом та академічними викладачами потребує узгодження практичних і наукових підходів до навчання. Подоланню зазначених труднощів сприяє сценарне навчання, яке, за висновками дослідників, створює оптимальні умови для розвитку тактичного мислення за умови належного

методичного забезпечення [8]. Перспективним залишається й питання розробки валідних стратегій оцінювання ефективності інноваційних методів, зокрема освітніх варгеймів [11].

Виявлені здобутки і проблеми дають підстави для окреслення перспективної моделі навчання тактичній підготовці за стандартами НАТО. Оптимальна модель спирається на п'ять принципів: орієнтація на компетентності (competency-based), сценарне навчання (scenario-driven), поетапне ускладнення вправ, рефлексивність (обов'язковий AAR після кожного заняття) та інтероперабельність процедур і термінології. Структура курсу передбачає модульну побудову (рис. 1): теоретичний блок (вивчення доктринальних основ у змішаному форматі), практичний аудиторний блок (TDG, STX, комп'ютерні симуляції), польовий блок на полігоні (FTX із елементами force-on-force) та рефлексивний блок (AAR, дискусії, історичні кейси).

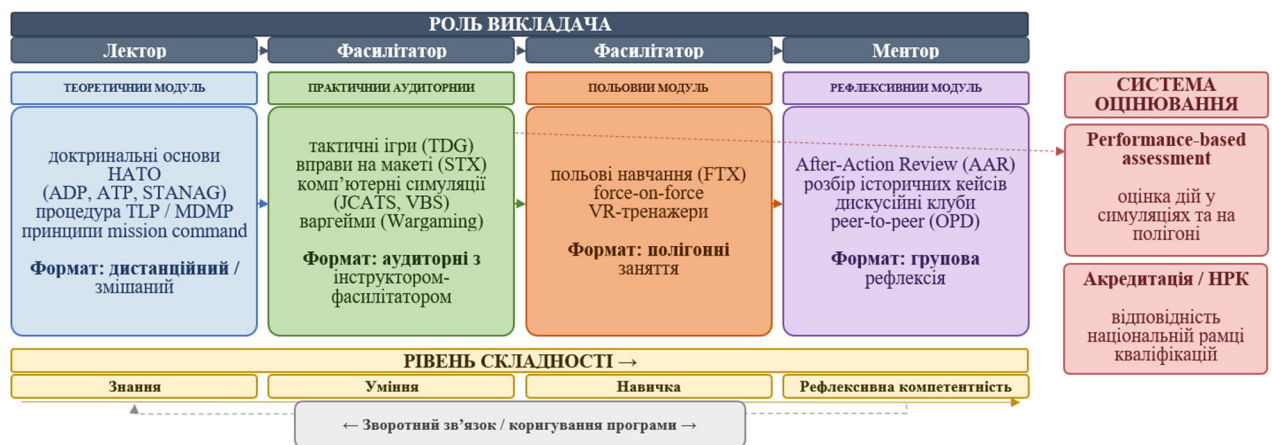

Рис. 1. Перспективна модульна модель навчання тактичній підготовці за стандартами НАТО у ВВНЗ

Розроблено автором

Викладач остаточно трансформується від транслятора знань до фасилітатора і ментора, що організовує дискусію і ставить питання. Система оцінювання орієнтується на дії: замість традиційних тестів переважає performance-based assessment – оцінювання дій курсанта у практичних ситуаціях.

Інтеграція моделі в систему вищої освіти потребує врахування стандартів НРК, процедур акредитації та інших механізмів забезпечення якості. Логічним кроком стало б створення єдиного навчально-методичного центру тактичної підготовки за стандартами НАТО, бази сценаріїв та системи підготовки інструкторів.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що пострадянська та натовська моделі тактичної підготовки принципово різняться і за змістом, і за методами викладання. Директивна модель, орієнтована на відтворення типових рішень за шаблонами, поступається місцем компетентнісній парадигмі, яка ґрунтується на принципах mission command і спрямована на розвиток самостійного мислення, ініціативності та адаптивності курсантів. Процедура TLP функціонує передусім як когнітивний фреймворк, що формує навичку прийняття рішень і виходить за межі формального алгоритму планування. Систематизація інноваційних педагогічних технологій (тактичних ігор прийняття рішень, вправ на макетах місцевості, варгеймів, симуляційних технологій та структурованої рефлексії) підтвердила їхню високу ефективність для розвитку навичок тактичного мислення та командної культури. Досвід упровадження натовських підходів в українських ВВНЗ демонструє помітні здобутки в інституційній розбудові системи підготовки, водночас виявляючи системні проблеми: мовний бар'єр, інерцію викладацького складу, брак технічних засобів та розрив між академічною й практичною складовими. Запропонована перспективна модульна модель навчання, заснована на компетентнісному, сценарному та рефлексивному підходах, потребує системної підтримки: реформування програм, підвищення кваліфікації викладачів, створення навчально-методичного центру та бази сценаріїв. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку критеріїв оцінювання ефективності інноваційних методів тактичної підготовки та емпіричну верифікацію запропонованої моделі в умовах конкретних ВВНЗ.

Список використаних джерел

1. United States Army. Understanding Mission Command. *Army.mil*. 2015. URL: https://www.army.mil/article/106872/understanding_mission_command
2. Ginthör J., Mijatovic A., Enzelsberger J. et al. Gamification of Tactics: Enhancing Combined Arms Thinking and Decision-Making in Officer Cadets. *Defence Horizon Journal*. 2026. URL: <https://tdhj.org/blog/post/gamification-military-education/>
3. McClelland E. Use Wargaming to Sharpen Tactical Edge. *RAND Corporation*. 2021. URL: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2021/03/use-wargaming-to-sharpen-the-tactical-edge.html>
4. Biggs A. T., Anderson E. D. Using Tactical Decision Games as a Cognitive Assessment and Development Tool. *International Perspectives on Military Education*. 2025. Vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.69977/IPME/2025.001>. URL: <https://www.usmcu.edu/IPME2025/TacticalDecisionGames>
5. Henshall A. Virtual Sand Table: Intelligent Tutoring for Artillery Training (VST). *USAARL Technical Report*. 1994. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GOVPUB-D101-PURL-LPS94376/pdf/GOVPUB-D101-PURL-LPS94376.pdf>
6. Newell R. B. After-Action Reviews: A Simple Yet Powerful Tool. *Wharton Magazine*. 2021. URL: <https://executiveeducation.wharton.upenn.edu/thought-leadership/wharton-at-work/2021/07/after-action-reviews-simple-tool/>
7. Miller R., Pearson S. Metacognitive Reflection: Facilitating Reflective Practice. *Journal of Military Learning*. 2021. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Journal-of-Military-Learning/Online-Exclusive/2021-Online-Exclusive-Articles/Miller-Metacognitive-Reflection/>
8. Van den Bosch K., Riemersma J. Reflections on Scenario-Based Training in Tactical Command. *Cognitive Systems*. 2004. URL:

https://karelvandenbosch.nl/documents/2004_Bosch_etal_Reflections_on_scenario-based_training_in_tactical_command.pdf

9. Phelut E., Langlois-Berthelot J. Training the Tactical Brain: Where Cognitive Science Meets Military Excellence. *Polytechnique Insights*. 2026. URL: <https://www.polytechnique-insights.com/en/columns/geopolitics/training-the-tactical-brain-where-cognitive-science-meets-military-excellence/>

10. Panțiru C. et al. The Usage of State-Of-The-Art Simulators In The Formation Of Future Navy Officers. *Defence Horizon Journal*. 2021. URL: <https://tdhj.org/2021/05/simulators-navy-training/>

11. Kuehn K. Assessment Strategies for Educational Wargames. *Journal of Advanced Military Studies*. 2022. Vol. 12, No. 2. DOI: <https://doi.org/10.21140/mcu.20211202005>. URL: <https://www.usmcu.edu/JAMS/vol12/assess-wargames.pdf>

12. NATO Allied Command Transformation. Defence Education Enhancement Programme (DEEP). *NATO*. 2025. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/defence-education-enhancement-programme-deep>

13. Міністерство оборони України. NATO experts: Ukraine has achieved significant progress in professionalizing military education despite the challenges of war. Київ, 2026. URL: <https://mod.gov.ua/en/news/nato-experts-ukraine-has-achieved-significant-progress-in-professionalizing-military-education-despite-the-challenges-of-war>

14. U.S. Department of Defense. Joint Multinational Training Group–Ukraine. *DVIDS*. 2022. URL: <https://www.dvidshub.net/feature/jmtgu>